

Publicat el 6-7-2003 a "Levante - EMV".

"La composició és la creació d'una forma dins d'un ordre. (.) L'espai reflecteix una intenció. (.) En l'essència de l'espai coexisteixen l'esperit i la voluntat d'existir d'una manera determinada. La composició ha de subordinar-se a la intenció". Louis I. Kahn, arq., 'Perspecta 3', 1955

Protegir les arquitectures, salvaguardar els seus espais

Josep Maria Sancho i Carreres *

En l'arquitectura, tan important és la construcció com els espais buits que embolcalla cap endins o genera cap a fora. En alguns casos, com ho justifica l'actuació en el Teatre Romà de Sagunt, l'espai intern buit, element nuclear i motivador, és l'essència de l'autenticitat arquitectònica. També passa en altres edificis més complexos que s'organitzen envoltant un espai lliure, com els claustres, estructuradors i representatius del tipus conventual (visiten el Carme, ocupat per la Biennal, i ho copsaran de seguida).

Lògicament, si se'ns presenta un recinte arquitectònic, allò substancial serà la relació entre les edificacions i els espais oberts del seu perímetre com passa a Sant Miquel dels Reis amb la replaça d'entrada i els horts conjugant i fent entenedor el conjunt. Encara serà més evident si les implantacions són fruit d'una concepció projectual única en la que s'estableix allò global i cada part, de manera indissociable, com un organisme complet que, a més a més, es manifesta en el paisatge: xalets vuitcentistes i modernistes, col·legis i institucions afins (el de Jesuïtes, el reformatori de Godella, si m'apuren, la Conselleria de Cultura), recintes dotacionals (l'Escorxador, la Presó Model o l'Estació del Nord),...

Doncs bé, així és, així ho diu la teoria arquitectònica, així ho reivindiquen les 'cartes del patrimoni' i així ho fixen les lleis i normes de protecció aplicables als immobles d'interés reconegut. Aleshores, per què hi trobem tantes 'rehabilitacions' d'edificis històrics que ocupen les parts lliures i sobrealcen les parts edificades? Es pensa que hi ha prou en 'no tocar' la pell d'allò construït? No comprenen que eixa és la via de la desvirtuació amb la que ben fàcilment s'aniquila l'essència, el sentit propi de l'arquitectura?

I no parle del vici de cobrir els patis de les nostres millors tipologies mediterrànies (palaus i convents) doncs, amb diners i sessions de psicoanàlisi, s'hi pot posar remei. Parle de quan la insensibilitat, amb l'empenta del lucre, ocupa els espais lliures de manera edificada, difícilment reversible. Així tenim en marxa la total clausura interior i recreixement de la Llanera per a una concessió hotelera; el sobrealçament

dels pavellons casticistes que l'antiga Clínica l'Esperança ja havia afegit a la Vila Mariana o Palauet dels Comptes de Dénia, en benefici d'un negoci sanitari privat; l'edificació d'un hotel d'insòlita extensió i abusiva altura en el malvenut Balneari de les Arenes; el reiterat cas de Jesuïtes en un entorn monumental, on també un hotel amenaça el primigeni recinte col·legial,...

Es tracta d'una pràctica tan assumida que impregna de 'normalitat' operacions cada vegada més escandaloses, vestint-les de falsa candor utilitària i maquillant-les d'una quota patrimonial, social o turística totalment equívoca. Tampoc val quan 'beneficia' a actuacions públiques les quals, mancades de qualsevol visió crítica, amb pèrdua total dels referents teòrics i legals que haurien d'autoexigir-se, afegeixen al seu negativisme un nefast mestratge sobre altres expectatives.

Tinc al cap tres exemples que tenen en comú partir d'estrictes catalogacions i rebre una dosi important d'edificabilitat de nova planta en el moment d'actuar. Casualment tots tres 'rescaten', per a usos públics, senyeres arquitectures industrial-utilitàries del mil-nou-cents, avui amortitzades. Però hi ha diferències: el primer, l'antic Escorxador reconvertit en Complex Esportiu 'La Petxina' pot resultar modèlic malgrat la decebedora solució cantonera; el segon, l'antiga Fàbrica de Tabacs, tota una macroilla arquitectònic-industrial, se'ns anuncia Seu d'Oficines Municipals avançant-nos greus presagis, i el tercer, l'antiga Presó Model, futur Complex Administratiu 9 d'Octubre, ja es veu, si ningú ho remeia, com un desastre que semblen condemnats a constatar.

Sobre aquest recinte arquitectònic, reivindicació sociocultural de fa dècades, hem fet el negoci del segle: intercanviar amb l'Administració Central de l'Estat terrenys compensatoris i diners d'una autopropiciada sobrevaloració (1.730 milions de pessetes). S'ha assignat al recinte una edificabilitat brutal (66.750 m²) quan, per la catalogació que tenia (nivell 1 Monumental, segons classificació del PGOU de 1988), en aplicació de la legislació urbanística i la patrimonial, hauria d'estar restringida a la de l'edifici originari (19.450 m² construïts). òbviament, afegir al penal 46.200 m² de noves edificacions (més doble del que hi ha) no pot fer-se sense 'penar' la seua coherència.

No sé què pensaran d'aquesta 'requalificació' ciutadania, partits, fiscals i jutges però, segur que els oficiants de l'especulació urbanística prendran bona nota. A mi en particular, des de la consideració que tinc per l'arquitectura, em sembla una perversió inadmissible, un veritable atemptat que els professionals hàviem d'haver denunciat, al menys negant-nos a participar en la seua consumació.

Ho dic pel concurs al que s'han presentat nou equips d'arquitectes. Difícilment oferirà un resultat pitjor que la proposta oficial doncs aquesta està concebuda amb total menyspreu de l'arquitectura i del lloc (ocupació de 4.600 m² dels espais lliures originaris amb blocs i torres de 7 a 16 plantes d'altura que apleguen a passar per sobre dels pavellons de la presó) però, en qualsevol cas, el prestigiós arquitecte **Joaquim Maria Belda**, autor d'aquest edifici bastit ara fa cent anys, no necessitava traïdores esmenes de cap company. Simplement respecte per l'essència del seu projecte.

* Arquitecte-Urbanista, especialitzat en patrimoni arquitectònic

Fitxer baixat de **<http://www.terracritica.org>**